

Misvattingen inzake het antieke Afrika

Abstract

Misconceptions about Afrocentricity

Afrocentricity seeks to interpret the world through an African prism as an alternative to the dominant Eurocentric frame of reference. Decolonizing the study of Africa's ancient history is a priority to Afrocentrists. At the same time, Afrocentricity is very controversial among mainstream Eurocentric scholars. The most important critic of Afrocentricity is Mary Lefkowitz. Lefkowitz disagrees with the Afrocentric claim that the ancient Egyptians were black, but even more so that the Egyptians had influenced Greece fundamentally. In particular Martin Bernal and George G.M. James have been criticized by Lefkowitz. Many scholars who attack Afrocentricity refer to Lefkowitz' work as their main source. Some scholars are critical of Afrocentricity, but at the same time embrace Lefkowitz' work without any serious critical evaluation. Lefkowitz' critique is not as thorough as one wishes the public to believe. Lefkowitz' attacks Afrocentricity with scholarship which doesn't stand the test of scrutiny.

Keywords: Afrocentricity, Lefkowitz, Bernal, G.G.M. James

De oneigenlijke kritiek van Lefkowitz en consorten op 'Afrocentrisme'

Het Afrocentrisme streeft naar dekolonisering van de geschiedschrijving van de oudheid. Over het Afrocentrisme bestaan echter veel misvattingen. Onder invloed van Mary Lefkowitz wordt het vaak bestreden met oneigenlijke argumenten.

Het concept Afrocentricity (of Afrocentrisme) bestaat al zo vroeg als de 19^e eeuw, maar het woord Afrocentricity is wellicht niet bedacht maar wel gepopulariseerd door dr. Molefi Asante vanaf de jaren '70. In het kort kan zijn concept van Afrocentricity omschreven worden als een raamwerk waarin de bijdrage van Afrika aan de wereldbeschaving in ere wordt hersteld. Daarbij is speciale aandacht weggelegd voor de beoordeling van Egypte als deel van de geschiedenis van zwart Afrika. Maar het is niet per definitie bedoeld als een tegenwicht tegen de racistische Eurocentrische wetenschap die deze bijdrage heeft ontkend en genegeerd. Want ook al zou de ideologie van de witte suprematie nooit bestaan hebben, dan nog

zouden mensen van Afrikaanse komaf de wereld vanuit hun eigen locatie dienen te interpreteren.

Overigens, niet alle (zwarte) geleerden die zich bezighouden met de bestudering van de geschiedenis van het antieke Afrika en een centrale plaats toeschrijven aan Egypte noemen zichzelf noodzakelijkerwijs Afrocentristen. Wij maken liever ook geen gebruik van de term Afrocentrisme omdat het een voorin genomenheid suggereert. Maar voor *argument's sake* zal de term toch gebruikt worden in dit artikel.

In veel Eurocentrische literatuur worden Afrocentristen ronduit gekarakteriseerd als fantasten. Doorgaans wordt dan *Not Out of Africa* van Mary Lefkowitz (1996) als belangrijkste bron vermeld. Vanwege de promi-

nente rol die de werken van Lefkowitz toegedicht worden in de kritiek op het Afrocentrisme zullen we met name aandacht besteden aan een aantal belangrijke oneigenlijke argumenten van Lefkowitz op het Afrocentrisme.

De twee voornaamste Afrocentristische claims waartegen Lefkowitz en haar volgelingen ageren zijn 1) Egypte was in de oudheid een zwart Afrikaans land 2) Egypte heeft Griekenland fundamenteel beïnvloed.

‘De etniciteit van de oude Egyptenaren’

Voordat we de vraag gaan beantwoorden of de oude Egyptenaren zwart waren is het van belang om eerste te omschrijven wat er met zwart bedoeld wordt. Met zwart wordt in deze in principe bedoeld de inheemse inwoners van Afrika, die tegenwoordig voornamelijk ten zuiden van de Sahara de dominante bevolkingsgroepen zijn. Hierbij is het van belang dat er nadrukkelijk bij vermeld wordt dat de Afrikaan verschillende uiterlijkheden kent. Soms wordt gedacht dat slechts een bepaald centraal Afrikaans type inheems is aan Afrika,¹ maar niets is minder waar. Afrika kent zowel de langste als de kortste mensen op aarde, net zoals de gelaatstrekken van Afrikaanse volkeren zeer verschillen.

¹ Brace, C. Loring et al. in Mary Lefkowitz en Guy Rogers ed., *Black Athena Revisited. Clines and Clusters versus "Race": A Test in Ancient Egypt and the*

Somaliërs hebben bijvoorbeeld heel andere gelaatstrekken dan bepaalde volkeren in Centraal-en West Afrika. Zwart Afrika kent zelfs een verschil in huidkleur: de Twa (Pigmeëën) en de San-volkeren in zuidelijk Afrika hebben bijvoorbeeld een relatief lichte huidkleur (geelbruin), ondanks dat ze inheems zijn aan Afrika. Net zoals niet alle zwarte Afrikaanse volkeren van nature kroeshaar hebben. Er zijn ook volkeren met een donkerbruine huid met krullend of zelfs stijlhaar. Deze Australoïde mensen met krullend en zelfs sluike haar zijn heden ten dage nog steeds woonachtig in met name Australië en India, maar in de oudheid woonden ze eveneens in grote aantallen in het westelijk deel van Azië en delen van Afrika. Oftewel, de zwarte Afrikaan is *polytypisch*.

De Egyptische beschaving wordt alom beschouwd als een hoogontwikkelde beschaving waar de mensheid trots op mag zijn. Dat strookt niet met de racistische ideologie van Eurocentrische wetenschappers, omdat het kolonialisme de ideologie heeft ingevoerd waarbij zwart gekoppeld is aan minderwaardigheid en wit aan superioriteit. Daarom proberen racistische wetenschappers als Lefkowitz te bewijzen dat de Egyptenaren geen zwarte mensen waren.

In de verzamelbundel *Black Athena Revisited* wordt het argument van conflict gekoppeld aan huidkleur

Case of a Death on the Nile (Chapel Hill en Londen 1996) 129-164.

en cultuur geïntroduceerd. Zo schrijft Guy Rogers: “*In fact the archaeological evidence of African kingdoms south of Egypt suggests distinctly different cultures that were often in conflict with ancient Egypt.*”² Rogers zegt dit in de context van een discussie over de kleur van Egyptenaren en suggereert dat verschillen in cultuur samenhangen met verschillen in kleur. Een conflict tussen verschillende culturen zou impliceren dat het een conflict op basis van huidkleur was.

Maar het feit dat Egypte oorlog voerde tegen bepaalde volkeren kan niet als legitiem argument geaccepteerd worden dat er een biologisch verschil was tussen hen en hun vijanden. Betekent het feit dat Engelsen en Fransen of Engelsen en Duitsers meer dan eens oorlog tegen elkaar hebben gevoerd dat ze dus mensen waren met verschillende huidkleuren? We weten dat de Nubiërs vertrappt worden op een bepaalde afbeelding op een kist die gevonden is in het graf van Toethanchamon, maar wat zegt dat? Met dezelfde logica zou ook betoogd kunnen worden dat de Engelse oorlogspropaganda uit de Eerste Wereldoorlog of de Duitse oorlogspropaganda uit de Tweede Wereldoorlog uitwijst dat de Engelsen en Duitsers van de 20ste eeuw tot verschillende ‘rassen’ behoorden.

² Guy Rogers, ‘Quo Vadis’, in: Mary R. Lefkowitz en Guy Rogers ed., *Black Athena revisited* (Chapel Hill en Londen 1996) 448-449.

Sommige Eurocentrische geleerden shoppen heel evident selectief in de iconografie. Bewijsmateriaal dat niet in hun straatje past wordt nl. straal genegeerd. Om te bewijzen dat de Egyptenaren zichzelf anders zagen wordt zoals aangegeven steevast verwezen naar de afbeelding waarop een roodbruine Toethanchamon donkerbruine Nubiërs vertrappt. Wat ze daarbij buiten beschouwing laten is dat er eveneens beelden zijn die Toethanchamon gitzwart afbeelden:

*Perhaps better known than the painted statue of Mentuhotep II are the two New Kingdoms figures of Tutankhamen that Howard Carter found guarding the entrance to that king’s burial chamber...These two black renditions of the king contrast the lighter-toned paintings of him on the walls of the burial chamber, and with the colored inlay on the back of the famous golden throne.*³

Hieraan kan worden toegevoegd dat de Egyptenaren meer dan eens hun mannen roodbruin afbeeldden en hun vrouwen geel. Het is onvoorstelbaar dat alle mannen van een volk roodbruin kunnen zijn en alle vrouwen geel. Maar de Egyptenaren gebruikten wel meer kleuren om mensen af te beelden. Zo hebben ze

³ Kathryn A. Bard, ‘Ancient Egyptians and the Issue of Race’ in Mary Lefkowitz en Guy Rogers ed., *Black Athena Revisited* (Chapel Hill en Londen 1996) 109.

bijvoorbeeld mensen afgebeeld met een blauwgroene huidkleur. Mensen met een blauwgroene huidkleur bestaan niet, dus moet daaruit geconcludeerd worden dat de huidkleuren waarmee de Egyptenaren mensen afbeeldden vaak symbolisch bedoeld waren. Anderzijds, ook al

zou de roodbruine huidkleur van Toethanchamon een natuurgetrouwe afbeelding van de farao zijn, dan nog komt het overeen met de huidkleur van miljoenen mensen die inheems zijn aan Zwart Afrika.

Beeld van farao Toethanchamon

Feit is dat verschillende oude Grieken hebben gewezen op de donkere huidkleur en Afrikaanse oorsprong van de oude Egyptenaren

van hun tijd. Het beroemdste voorbeeld hiervan is de getuigenis van Herodotos, “de vader van de geschiedenis.” Personen die willen

aangeven dat de geschiedenis van Egypte toebehoort aan Zwart Afrika wijzen reeds lange tijd op de getuigenis van Herodotos. Ook in de Nederlandse vertaling van Herodotos' werk *Het verslag van mijn onderzoek* van Hein van Dolen (1995) staat dat de Egyptenaren een donkere huidkleur en kroeshaar hadden (blz. 174). In de Engelse vertaling uitgegeven door Penquin Books (1996) staat dat de Egyptenaren "*black skins and woolly hair*" hadden (blz. 121).

In *Black Athena Revisited*, staat echter een artikel van Frank Snowden waarin hij de suggestie probeert te wekken dat de vertalers het verkeerd zagen, en dat de goede vertaling niet *woolly hair* (kroeshaar) maar krullend haar is, en dat Herodotos niet bedoelde dat de Egyptenaren dezelfde huidkleur hadden als hedendaagse zwarte Afrikanen, maar dat hij slechts bedoelde dat hun huidkleur relatief donker was.

Wat Snowden buiten beschouwing laat is dat Herodotos niet eenmaal maar liefst drie maal aan de donkere huidkleur van de oude Egyptenaren refereert, en de context waarin hij dat die twee andere keren doet laat er weinig twijfel over dat hij het over mensen met een donkere huidkleur heeft, en niet over mensen met een lichte tint. Zo bediscussieert hij de vestiging van het orakel van

Dodona dat geassocieerd werd met de aankomst van een zwarte duif.⁴ Volgens Herodotos werd op die manier symbolisch gezegd dat de grondlegger van het orakel van Egyptische oorsprong was (de kleur van de vogel refereerde volgens Herodotos aan de huidkleur van de Egyptenaren). Eveneens geeft Herodotos aan dat hij de theorie niet onderschrijft dat de Nijl gevoed wordt door smeltwater:

*Ik heb nog een derde aanwijzing: de mensen daar zijn zwart door de werking van de brandende zon...Nu dit zou nooit gebeuren als het maar het geringste beetje zou sneeuwen in het land waardoor de Nijl stroomt en waar hij zijn bronnen heeft. Hier is toch niets tegenin te brengen?*⁵

Hieraan moet toegevoegd worden dat Herodotos niet de enige Griek was die aan de donkere huidkleur of Afrikaanse oorsprong van de Egyptenaren van zijn tijd refereerde. Ook Aristoteles, Lucianos, Appollodorus, Aeschylus, Achilles Tatus van Alexandrië, Strabo, Diodoros Sicilus, Ammianus Marcellinus hebben dit gedaan.

⁴ Herodotos, *Het verslag van mijn onderzoek* (Nijmegen 1995) 158.

⁵ Herodotos, *Het verslag van mijn onderzoek* (Nijmegen 1995) 143.

A) Egyptenaar

B) Indo-Europeaan

C) Nubiër

D) Semiet

Dit is een afbeelding uit het graf van Ramses III (zo'n 1200 v. Chr.). Deze afbeelding laat duidelijk zien dat de Egyptenaren zichzelf als zwarte mensen zagen, niet te verwarren met de Indo-Europeanen of de Semieten. Let wel, dit is een gedetailleerde afbeelding, en de gedetailleerdheid van de afbeelding garandeert de natuurgetrouwheid van de kleuren. Nooit gedurende enig epoqe in hun geschiedenis beelden de klassieke Egyptenaren zichzelf af in de types B of D.

Menig Eurocentrisch geleerde nam de getuigenissen van de oude Grieken niet serieus zodra hun documentatie de premisses waarop witte suprematie gebaseerd is onderuit haalde. In dat geval worden Herodotos en consorten ineens niet meer als autoriteiten gezien. Om die reden hebben Afrocentrische geleerden als Cheikh Anta Diop meer categorieën van bewijs naar voren gebracht.

In 1974 vond het *Cairo Symposium on the peopling of Ancient Egypt and the Deciphering of the Meroitic Script* plaats. Hier gingen de Afrikaanse Egyptologen Cheikh Anta Diop en Theophile Obenga in debat met de achttien meest vooraanstaande Egyptologen uit de westerse en Arabische wereld

over de etnische achtergrond van de oude Egyptenaren en de ontcijfering van het Meroïtische schrift. Na afloop van het debat maakte een Europese journalist de volgende conclusie:

Although the preparatory working paper sent out by Unesco gave particulars of what was desired, not all participants had prepared communications comparable with the painstakingly researched contributions of Professors Cheikh Anta Diop and Obenga. There was consequently a real

*lack of balance in the discussions.*⁶

Ruimtegebrek belet ons het in detail te bespreken, maar er zijn

tegenwoordig zoveel als 15 à 16 categorieën van bewijs waaruit blijkt dat de oude Egyptenaren zwarte Afrikanen waren. Hierbij doelen wij op:

1. Fysische antropologie
2. Iconografie
3. Melanine-dosage testen (waarmee exact het percentage melanine in de huid van mummies gemeten kan worden)
4. Osteologische metingen
5. Bloedgroep testen
6. Ooggetuigen verslagen van antieke auteurs
7. Zelfbeschrijvingen van de klassieke Egyptenaren
8. Religieuze etiketten (zwart als eretitel voor Goden)
9. Bijbelse ooggetuigen
10. Culturele eenheid tussen oud Egypte en Zwart Afrika (matriarchie, totems, goddelijk koningschap, kosmologie, etc.)
11. Linguïstische affiniteit (grote verwantschap moderne Afrikaanse talen en oud-Egyptisch)⁷
12. Botanisch bewijs (watermeloen, gecultiveerd katoen, tamarinde, calabas, etc.)⁸, geen enkel gewas uit Europa of Azië in antieke Nijlvallei)
13. Carpaletunnelsyndroom (een ziekte getraceerd in mummies die bij Afrikanen regelmatig voorkomt, maar bij Europeanen zeer zelden)⁹
14. Archeologisch bewijs¹⁰
15. Deductie uit migratie,¹¹
16. DNA bewijs.

‘De Egyptische invloed op Griekenland’

De meeste Afrocentrische geleerden zijn voornamelijk geïnteresseerd in het Afrikaanse karakter van

Egypte, en de relatie van Egypte tot de rest van Afrika. De invloed van Egypte op Griekenland is voor hen van secundair belang.

Op haar beurt gaat het er bij Lefkowitz voornamelijk om dat

⁶ *Unesco General History of Africa Volume II* (Californië 1990) 55.

⁷ Cheikh Anta Diop, ‘Origins of the Ancient Egyptians’, in: Ivan Van Sertima ed., *Egypt revisited* (New Brunswick en Londen 1993) 9-37.

⁸ Ivan Van Sertima, *They Came Before Columbus* (New York 1976) 116.

⁹ Ivan Van Sertima ‘Egypt is in Africa but was Egypt really African?’, in: Ivan Van

Sertima ed., *Egypt: Child of Africa* (New Brunswick en Londen 1994) 78.

¹⁰ Bruce Williams, ‘The Lost Pharaohs of Nubia’, in: Ivan Van Sertima ed., *Egypt revisited* (New Brunswick en Londen 1993) 90-104.

¹¹ Djehuti Ankh-Kheru, *De Andere Kant van het Verhaal: De Gouden Tijden van Afrika* (Amsterdam 2004) 24-26.

Griekenland zich op zichzelf heeft ontwikkeld (ze erkent wel bepaalde buitenlandse beïnvloeding, maar ontkent dat die fundamenteel was). Dat Egypte een zwart Afrikaanse beschaving was ontkent ze ook, maar dat is van haar kant weer van secundair belang. Om die reden ontlopen veel Afrocentrische geleerden de toorn van Lefkowitz.

Met name twee auteurs zitten in het vaarwater van Lefkowitz omdat ze stellig naar voren hebben gebracht dat Egypte Griekenland sterk beïnvloed heeft en dat zijn Martin Bernal en G.G.M. James. Vandaar dat Lefkowitz haar pijlen grotendeels op hen heeft gericht.

Waar James in de eerste plaats geïnteresseerd is in het plagiaat van de Griekse filosofen, gaat het Bernal vooral om een eerdere periode: de vorming van de Griekse beschaving in de bronstijd. De Grieken gaven zelf aan dat hun beschaving uit Egypte en Fenicië afkomstig was (*the ancient model*), maar vanaf eind 18de eeuw gingen westerse geleerden de getuigenissen van de oude Grieken ter zijde schuiven en een theorie propagieren dat bronstijd Griekenland haar beschaving te danken had aan een invasie van Indo-Europese volkeren. Bernal noemt dit *the Aryan model*. Daarbij wijst Bernal erop dat liefst 40% van de Griekse woorden een Egyptische dan wel Fenicische oorsprong heeft, hetgeen de verklaringen van de oude Grieken over de oorsprong van hun beschaving in sterke mate ondersteunt.

Bernal rekende zichzelf overigens beslist niet tot de Afrocentristen.

Belangrijkste verschil tussen Bernal en de Afrocentristen was dat volgens Afrocentristen Egypte een zwart Afrikaans land was in de oudheid, terwijl volgens Bernal het zwart Afrikaanse element in Egypte niet dominant was. Eigenlijk zegt Bernal iets vergelijkbaars wat de mainstream Eurocentrische Egypto-logie zegt over de etnische achtergrond van de oude Egyptenaren. Daarnaast komt volgens Bernal de Nijlvalleibeschatting oorspronkelijk uit Mesopotamië. Alleen levert hij daar geen bewijs voor.

Black Athena Revisited is een verzamelbundel dat onder redactie van Mary Lefkowitz en Guy Rogers is uitgebracht. Waar *Not Out Of Africa* een kritiek was op Afrocentrisme in het algemeen was *Black Athena Revisited* een frontale aanval op de ideeën van Bernal. Op de redactie van betreffend boek valt echter het één en ander aan te merken. Het boek geeft de lezer namelijk geen objectief beeld van de discussie die ontstond na de publicatie van *Black Athena*, omdat alle in het boek opgenomen kritieken zonder uitzondering negatief zijn, terwijl er ook artikelen waren verschenen afkomstig van de mainstream wetenschap die positief oordeelden. Bovendien waren de meeste artikelen vlak na de uitgave van *Black Athena* gepubliceerd, en daardoor werd de stand van de discussie geweld aan gedaan omdat Bernal inmiddels op de meeste kritieken reeds gereageerd had.

De belangrijkste kritiek in het boek is afkomstig van Jay H. Jassanoff en Alan Nussbaum. De

andere bijdragen aan *Black Athena Revisited* leunen zwaar op hun essay. In hun essay worden de linguïstische argumenten van Bernal bediscussieerd. Jassanoff en Nussbaum behoorden tot de drie auteurs die aan Lefkowitz en Rogers hebben medegedeeld dat ze hun essay zouden intrekken als Bernal de kans zou krijgen om te reageren. Bernal heeft als volgt gereageerd op de weigering om hem een podium te bieden in *Black Athena Revisited*:

*My first reaction was bewilderment. I had never heard of a scholarly volume devoted to the works of a living author not containing her or his response if she or he wished to write one. Within a few days, however, my disconcertion was compensated by a sense of the double honor Mary Lefkowitz and her colleague Guy Rogers were bestowing on me. I was flattered because they felt it worthwhile to compile a book on my work and because their refusal to include my responses suggested that they believed my arguments were too compelling or persuasive to be included.*¹²

Elders heeft Bernal alsnog een uitgebreid weerwoord gepubliceerd tegen Jassanoff en Nussbaum. Jassanoff en Nussbaum erkennen dat inderdaad een groot aantal Griekse woorden geen Indo-Europese oor-

sprong heeft, maar suggereerden dat die afkomstig waren van de Pré-Helleense bevolking van Griekenland. Volgens Bernal was dat zeer onwaarschijnlijk, omdat er dan nog veel meer sporen van de Pré-Helleense taal in het Grieks gevonden hadden moeten zijn geweest:

I maintain that the answer is no. In such situations, the minority or socially subordinate population retains the words of everyday life, which is not the case for the hypothetical speakers of Pre-Hellenic...All in all, the linguistic shift suggested by the Aryan model is extremely unlikely because it would require the Pre-Hellenic population to have given up its phonology, morphology, and everyday vocabulary for those of its Indo-European-speaking conquerors while retaining much of its sophisticated lexicon. On the other hand, the pattern found in Ancient Greek is exactly what one would expect after linguistic contact. Even the discrepancy between the vocabulary as a whole and that of the basic hundredword list is the same as that found in England after the Norman conquest. Estimates vary, but it seems clear that while more than 75 percent of Middle English vocabulary derived from French, less than 10

¹² Martin Bernal, *Black Athena Writes Back: Martin Bernal Responds To His Critics* (Durham en Londen 2001) 13-14.

*percent of Swadish list came from that language.*¹³

Hieraan toevoegend, in tegenstelling tot Bernal erkennen Afrocentrische geleerden¹⁴ dat Afrikanen reeds in de préhistorie Griekenland bevolkten. Dus ook al zouden we aannemen dat niet Indo-Europese invloeden op het Grieks te danken zijn aan de Pré-Helleense bevolking dan kan eveneens vanuit die invalshoek betoogd worden dat Afrikaanse talen een grote invloed hebben gehad op het Grieks.

Dr. Flinterman beweerde tijdens het Eurocentrisme vs Afrocentrisme debat (VU, 27 juni 2015) stellig het volgende: “Afwezigheid in Griekenland van archeologisch materiaal dat ondubbelzinnig wijst op de Egyptische aanwezigheid.” Dat kan beschouwd worden als een opmerkelijke bewering, aangezien er honderden Egyptische objecten opgegraven zijn in Griekenland gedateerd uit de bronstijd. Op verscheidene daarvan zijn zelfs de cartouches van Egyptische heersers gegraveerd zoals Amenhotep III en koningin Tiye.¹⁵ Wellicht hebben de Nederlandse classici die het archeologisch bewijsmateriaal ontkennen te kritiekloos de conclusies van de isolationistische archeoloog Colin Renfrew gevolgd.¹⁶

De oude Grieken geven zelf aan dat de meesten van hun grote wijsgeren in Egypte hebben gestudeerd, maar Mary Lefkowitz neemt in de traditie van het 19^e eeuwse *betterwissen* die getuigenissen van de oude Grieken niet serieus (dat is de kern van haar betoog in *Not Out of Africa*), en in navolging van haar vele andere Eurocentrische geleerden ook niet. Dat is een positie die je in kunt nemen, maar een probleem daarmee is dat Lefkowitz geen alternatief biedt. Ze verzuimt namelijk aan te geven wie dan de Griekse professoren waren van wijsgeren als Thales en Pythagoras. Of meer in het algemeen, ze verzuimt te wijzen op een aannemelijke, geleidelijke ontwikkeling van wetenschap en filosofie in Griekenland waar de grote Griekse wijsgeren op voort hadden geborduurd. Of kon de Griekse wetenschap en filosofie vanuit het niets ineens tot volle bloei komen?

Een ander probleem is dat Lefkowitz geen duidelijk criterium geeft waarom ze een getuigenis afkomstig van de antieken wel of niet serieus neemt. Zonder zo'n criterium kunnen de getuigenissen van de antieken naar willekeur aanvaard dan wel afgewezen worden. Daardoor zou de oude geschiedenis niet serieus meer bestudeerd kunnen worden.

Heel opportunistisch neemt Lefkowitz de getuigenissen van de

¹³ Martin Bernal, *Black Athena Writes Back: Martin Bernal Responds To His Critics* (Durham en Londen 2001) 123.

¹⁴ Cheikh Anta Diop, *The African Origin of Civilization: Myth or Reality* (Chicago 1974) 113.

¹⁵ Martin Bernal, *Black Athena Volume II: The Afroasiatic Roots of Classical Civilization* (New Brunswick, 1991) 476.

¹⁶ Martin Bernal, *Black Athena Writes Back: Martin Bernal Responds To His Critics* (Durham en Londen 2001) 348.

antiek namelijk wel serieus als zij (ogenschijnlijk) haar positionering versterken. Zo beweert ze dat Cleopatra een onvermengde, Macedonisch Griekse vrouw was. Haar argument is dat als ze een buitenlandse afkomst had gehad de Romeinse schrijvers van haar tijd dat tegen haar hadden gebruikt. Wij kunnen ons bij deze dan ook hardop afvragen wat het uitmaakt wat de contemporaine schrijvers over de afkomst van Cleopatra te melden hadden, want op grond van welk criterium zouden we ze serieus moeten nemen?

Los van het voorgaande, Lefkowitz haar onderzoek was verre van uitputtend, want de contemporaine Romeinse schrijvers hebben wel degelijk minachtende opmerkingen gemaakt over de Egyptische afkomst van Cleopatra. Zo maakt Cassius Dio in *Roman History book L* een duidelijk onderscheid tussen de Egyptenaren en de Alexandriërs, en opmerkelijk genoeg wordt Cleopatra niet tot de Alexandriërs gerekend, maar minachtend omschreven als een Egyptische vrouw.¹⁷ Dat Cleopatra zwart was werd in 2009 bevestigd door antropologe Caroline Wilkens na bestudering van de schedel van Arsinoë, de zus van Cleopatra. Daar is over gepubliceerd in de mainstream media.

Maar het meest in het oog springende argument van Lefkowitz waaruit onomstotelijk zou blijken dat Afrocentrische auteurs niet aan

wetenschappelijke standaarden zouden voldoen is gerelateerd aan een vermeende blunder van G.G.M. James. James had de hypothese geponeerd dat Aristoteles met zijn leerlingen onder auspiciën van Alexander van Macedonië de koninklijke bibliotheek van Alexandrië had geplunderd. Dit zou absoluut niet gekund hebben omdat Alexandrië niet zou hebben bestaan voordat Alexander naar Egypte kwam en de bibliotheek van Alexandrië pas na de dood van Aristoteles zou zijn gesticht (Aristoteles stierf in 322 v. Chr.). Lefkowitz wekt de indruk geobserveerd te zijn met betreffende exposé. In 2008 schreef zij het boek *History Lesson: A Race Odyssey*, en op blz. 9, 28, 36, 42-43 en 68 haalt ze de vermeende blunder van James aan.

De dramatische wijze waarop Lefkowitz de hypothese van James presenteert heeft bij veel van haar lezers de indruk gewekt dat James een onvergeeflijke blunder had begaan. Maar als we *Stolen Legacy* goed lezen dan halen we eruit dat James wel degelijk op de hoogte was van de theorie dat de Grieken een stad genaamd Alexandrië zouden hebben gebouwd na de verovering van Egypte en een bibliotheek na de dood van Aristoteles:

That after the death of Alexander the Great in 323 B.C., his vast empire was divided among his generals, and that Alexandria, the new Egyptian

¹⁷ Aylmer von Fleischer, *Not Out of Africa Revisited: How Eurocentrism Became an*

Excuse to Teach History as Myth (Aylmer von Fleischer), location 908.

*capital fell to Ptolemy. That the city, barely ten years old, soon became the centre of the learned world, and that by 300 B.C., The Museum (i.e., the seat of the Muses), was founded, and became a veritable university of Greek learning.*¹⁸

James geloofde in tegenstelling tot Lefkowitz echter niet dat die theorie gefundeerd was op onweerlegbare feiten:

*It is therefore an erroneous belief that the Greeks, on Egyptian soil, and through their own native ability, set up a great university at Alexandria and turn out great scholars. On the other hand, since it is a well known fact that Egypt was the land of temples and libraries, we can see how comparatively easy it was for the Greeks to strip other Egyptian libraries of their books in order to maintain the new library at Alexandria, after it had been already looted by Aristotle and his pupils.*¹⁹

In werkelijkheid is niet James, maar Lefkowitz slecht geïnformeerd, want ze is er niet van op de hoogte dat er op de plaats die later bekend zou worden als Alexandrië reeds een stad

bestond genaamd Rhakotis, laat staan dat die plaats al honderden jaren bestond. Desalniettemin, verschillende Afrocentrische geleerden waaronder Molefi Asante wijzen er al jaren op dat Rhakotis allang bestond voordat Alexander de Verschrikkelijke Egypte aandeed.²⁰ De vroegste Griekse auteurs refereerden reeds aan de drukke maritieme activiteit nabij het eiland Faros. Zo meldde Homeros in *Odesseia*: “Midden in de onrustige zee ligt een eiland voor de kust van Aigyptos-de mensen noemen het Faros...Daar is een veilige baai, waar zeelui vers water putten voor ze hun stabiele schepen de zee in trekken.”²¹ Verder hebben Strabo en Tacitus Rhakotis vermeld in hun geschriften. De beroemde farao Ramses II had in Rhakotis een tempel voor Osiris laten bouwen, wat aangeeft dat Rhakotis niet het onbeduidende plaatsje was zoals wel wordt gedacht. Dit alles wordt onder meer helder gemaakt door Jill Kamil in een artikel genaamd *Alexandria before Alexander* op 26 september 2002 gepubliceerd op de website van het Egyptische tijdschrift Al-Ahram. In deze is van belang dat Egyptische tempels doorgaans over een bibliotheek beschikten, daarom is het waarschijnlijk dat ook Rhakotis voor de komst van Alexander reeds over een bibliotheek beschikte.²² In *Stolen*

¹⁸ George G.M. James, *Stolen Legacy* (Newport News 1989) 49.

¹⁹ George G.M. James, *Stolen Legacy* (Newport News 1989) 46.

²⁰

<http://www.asante.net/articles/19/race-in-antiquity-truly-out-of-africa/>

²¹ Homeros, *Odyseia, de reizen van Odysseus* (Amsterdam 2000) 69.

²² Aylmer von Fleischer, *Not Out of Africa Revisited: How Eurocentrism Became an Excuse to Teach History as Myth* (Aylmer von Fleischer), location 1004.

Legacy gebruikt James consequent de Griekse plaatsnamen, daarom had hij het over Alexandrië in plaats van Rhakotis. Uit het voorgaande volgt dat de hypothese van James gewoon stand houdt.

Slot

Ondanks dat de kritiek op Afrocentrisme meestal heftig is, blijkt dat sommige Eurocentrische critici weinig kennis hebben van Afrocentrische literatuur en kritiekloos de werken van auteurs als Lefkowitz volgen. We hebben laten zien dat Afrocentristen aangevallen worden op posities die ze helemaal niet ingenomen hebben, dat Eurocentrische critici selectief omgaan met de bronnen, opponenten uitsluiten van debatten en helaas blijkt meer dan eens zelfs dat Eurocentrische critici van het Afrocentrisme de historische feiten simpelweg niet kennen en daardoor op basis van foute premisses totaal verkeerde conclusies trekken. Daarbij dient nadrukkelijk vermeld te worden dat ruimtegebrek ons belet om dieper in te gaan op de gebreken in de kritieken van Lefkowitz. De grote tekortkomingen in de werken van critici als Lefkowitz en de stuitende kritiekloosheid waarmee Nederlandse classici Lefkowitz hebben omarmd toont juist aan dat het de hoogste tijd wordt dat er ook op Nederlandse universiteiten een gedekoloniseerde kijk op de antieke geschiedenis wordt geïntroduceerd om balans te brengen in het debat.

Djehuti Ankh-Kheru is een onafhankelijke onderzoeker en gespecialiseerd in de Afrikaanse beschaving vanaf haar vroege geschiedenis tot nu toe. Hij heeft meerdere boeken gepubliceerd op dit terrein o.a. over de bijdragen van zwarte denkers aan de ontwikkeling van de wetenschap. Het laatste boek is een 342-pagina tellende studie getiteld *Gezegend en vervloekt - Een geschiedenis van groter Afrika van de bakermat van de beschaving tot aan het derde millennium*.